

UDK: 27-675-732.2
Pregledni rad
Primljeno: listopad 2012.

Niko IKIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
Josipa Stadlera 5; BiH – 71000 Sarajevo
niko.ikic@bih.net.ba

RAVENSKI DOKUMENT I PASTOR AETERNUS Dva dokumenta – dva svijeta - jedan izazov¹

Sažetak

U središtu ovog rada su dva važna dokumenta. Prvi je Pastor aeternus kojim I. vatikanski koncil definira nezabludivost i objašnjava primat rimskog Pape. Drugi dokument je tzv. Ravenski koji potpisuje Mješovita međunarodna komisija za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavnih crkava. Dva dokumenta predstavljaju dva svijeta, dva pravca, koji se pomiruju u dokumentima Drugog vatikanskog koncila te stapaju u jednom izazovu i pojmu, u jedincatom pitanju jedinstva Crkve, koje je i danas aktualno.

Ključne riječi: Prvi vatikanski koncil, Pastor aeternus, Ravenski dokument, primat, nezabludivost, koncilijarnost, autoritet.

Uvod

Fra Ivan Marković napisa puno knjiga među kojima izdvajam: *Slaveni i pape, te Cesarizam i bizantinstvo u povijesti istočnog raskola*. Kao svestrani i duboki teolog on je dodirivao mnoge teme značajne za svoje vrijeme. Tako nije mogao zaobići tada među Slavenima posebno omiljenu i opće proširenu temu jedinstva, kao ni ćirilometodsku ideju i slavensku liturgiju koju je uklapao u proces sjedinjenja Istočne i Zapadne Crkve. S jedne strane je prijatelj slavenske liturgije, a s druge strane nije protivnik slavenske mise latinskoga obreda. Ponosan je da je slavenski jezik kao jedan od rijetkih jezika u svijetu postao liturgijski, ali na drugoj strani misli da je dobro da postoji jedinstvo sakra-

¹ Ovaj članak je malo dopunjeno predavanje na znanstvenom skupu „Fra Ivan Marković, njegovo i naše doba“ održanom u Sinju 16. rujna 2010., u prigodi stote obljetnice njegove smrti. Fra Ivan Marković je u ovom radu samo spona između dva vremena, odnosno dva dokumenta.

mentalne i liturgijske riječi.² Iz liturgijskog kuta on se zalaže za ono organsko jedinstvo koje je jedinstveni biljeg Crkve.³

Ovdje je dotaknuta samo ona spona između fra Ivana Markovića, njegova vremena i moje teme, koja pod jednim naslovom dodiruje dva važna dokumenta Katoličke crkve, koji nisu na istoj vrijednosnoj razini, koji nisu doneseni u isto vrijeme. Dva dokumenta predstavljaju dva svijeta, dva pravca, koji se pomiruju u dokumentima Drugog vatikanskog koncila te stapaju u jednom izazovu i pojmu, u jedincatom pitanju jedinstva Crkve, koje je i danas jednako aktualno kao i u vrijeme fra Ivana Markovića.

1. *Pastor aeternus*

1.1. *Povijesne okolnosti i teološko ozračje*

Papa Pio IX., čiji pontifikat pripada među najduže u povijesti Crkve (1846.-1878.), morao se revolucionarne 1848. godine povući u Gajetu, da bi se dvije godine kasnije (24. studenog 1850.) uz pomoć Francuza vratio u Rim i ponovno uspostavio crkvenu državu, koja će se u narednim godinama bez dovoljne austrijske i francuske pomoći sve više smanjivati, sve očitije slabjeti i konačno 1870. god. utopiti u Italiji. Tada se Pio IX. povukao u Vatikan te odbacivši „Garancijski zakon“ Italije, proglasio „vatikanskim zarobljenikom“. U takvu povijesnom kontekstu i procesu nestajanja papinske države on pripravlja, saziva i održava Prvi vatikanski koncil 1869.-1870. god., kada je proglašena dogma o infalibilitetu (nezabludivosti) Pape kada naučava „ex cathedra“.

Uz kontekst nepovoljnih povijesnih prilika valja istaknuti i sve veći izazov narastajućeg liberalizma čije posljedice Papa vidi u 80 glavnih zabluda u drugoj polovici 19. stoljeća. Svoje odgovore Papa je skupio iz različitih svojih priopćenja te ih 1864. god. pod imenom Sy-

² Usp.: Ivan MARKOVIĆ, *Slaveni i pape*, prijevod Petar Perković (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1903.), 137-139.

U jednoj knjižici Hrvatska biblioteka, svezak X., Marković detaljnije osvjetljava pitanje primata pod naslovom: *Učenje Leona Velikoga o prvenstvu svoje stolice*, te *Učenje Grgura Velikoga o prvenstvu svoje stolice* (Zadar: 1882.). Leonovo učenje vidi str. 3-82, a Grgurovo vidi str. 83-178. Vrijedno djelo je *Cesarizam i bizantinstvo u povijesti istočnog raskola*, sv. 1 i 2 (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1891.). Pregledno djelo je *Papino poglavarstvo u Crkvi za prvih osam vjekova. Povijesno kritička poruka* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1883.).

³ Usp.: Ivan MARKOVIĆ, *Slaveni i pape*, 172-174.

*llabus*⁴ pridodao enciklici *Quanta cura*.⁵

Nemoguće je u malo riječi opisati pretkoncilsko ozračje, a pogotovu elaborirati njegove uzroke. Mnoge detaljnije analize toga vremena⁶ mogle bi se sažeti u raznoraznim suprotstavljanjima naravnog onom nadnaravnom, znanstvenog onom vjerskom, crkvenog onom društvenom i obratno. Takvo ozračje oštre polarizacije i konfrontacije⁷ prošlo je u to vrijeme sve djelatnosti ljudskog duha od znanosti

---

⁴ *Syllabus* je izišao 8. prosinca 1864. Sastavljen je iz 32 papinska dokumenta. Usp.: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, ur. Ivan ZIRDUM (Đakovo: Karitativni fond UPT „Ne živi čovjek samo o kruhu“, 2002.), br. 2890-2980., 540-549. O njemu je pisao i Franz HEINER, *Syllabus* (Mainz: 1905.)

⁵ Na općecrkvenom planu za papu Pia IX. značajni su sljedeći koraci: Bulom „*Ineffabilis Deus*“ od 8. prosinca 1854. god. proglasio je dogmu o Bezgrešnom začecu Blažene Djevice Marije, čime je dao svoj doprinos katoličkoj mariologiji. Iz perspektive Crkve u Hrvata papa Pio IX. je imao velike zasluge. U ozračju narodnog preporoda, uz veliko zalaganje Hrvatskog sabora i bečkog nuncija kardinala Vialle Prela, usprkos snažnom protivljenju Mađara, papa Pio IX. je bulom *Ubi primum placuit* od 12. prosinca 1852., utemeljivši novu samostalnu Hrvatsko-slavonsku crkvenu pokrajinu, uzdigao Zagrebačku biskupiju na rang nadbiskupije s područnim biskupijama: đakovačkom, senjsko-modruškom i križevačkom. To je omogućilo da u osobi biskupa Jurja Haulika kardinal Prela 8. svibnja 1853. ustoliči prvog zagrebačkog nadbiskupa. Među mnogobrojnim biskupskim imenovanjima čini mi se za opće hrvatske crkvene interese da su dva imenovanja značajnija od ostalih. Oba nose ime Juraj. Prvo neka bude spomenuto, makar ga ne držim prvoznačajnim, ono porečko-pulskog biskupa Dobrele iz 1857. godine, te ono iz 1850. god. đakovačko-bosansko-srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

⁶ Više o okolnostima prije i za vrijeme koncila vidi kod: Theodor GRANDERATH, *Geschichte des vatikanischen Konzils*, sv. 1-3 (Freiburg: Herder, 1903.-1906.); dalje Johann FRIEDRICH, *Geschichte des vatikanischen Konzils*, sv. 1-3 (Nördlingen: 1877.-1887.); ili Robert AUBERT, *Vaticanum I* (Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1965.). Na tu temu od najnovijih autora vidi: Klaus SCHATZ, *Vaticanum I (1869-1870)*, 3. sv., u nizu: *Konziliengeschichte* (Paderborn - München - Wien - Zürich: Brandmüller, 1994.).

⁷ Kao početak na unutarcrkvenom planu može se navesti izvješće iz Pariza, koje je objavljeno 6. veljače 1869. u isusovačkom časopisu *La Civiltà cattolica*. U izvješću se govori o očekivanjima francuskih katolika od Koncila. U članku su izneseni ekstremni neoultramontanistički stavovi, koji papinske ovlasti gotovo izjednačavaju s Kristovim. Članak ekstremno postavlja tezu da kada Papa razmišlja, onda razmišlja sam Krist. Takvi stavovi bili su provokacija za druge u Njemačkoj, Engleskoj, pa i samoj Francuskoj. Tako je došlo do nepotrebne ekstremne polarizacije stavova, koja će nanijeti Crkvi ogromne štete. Polarizaciju nisu mogli više zaustaviti ni neki pomirljivi tonovi. Više o tome vidi: Walter BRANDMÜLLER, *Damals geschehen – heute diskutiert* (St. Ottilien: EOS, 1977.), 13-15.

do književnosti, od svih pravaca umjetnosti do filozofije i teologije. Na religioznom području, kroz autonomiju i slobodu teologije,⁸ tražilo se oslobađanje od pretjeranog dogmatizma i ostataka mračnog srednjeg vijeka. Sva ta strujanja urodila su snažnom dekristijanizacijom nekada isključivo kršćanskog ozračja, masovnom sekularizacijom i općim udaljavanjem od crkvenih stavova. Dobar dio društvenog ozračja zastupao je tezu da nema nikakvih dužnosti prema Bogu, da nema nikakva natprirodnog života i reda te da je ljudski um dovoljan za rješavanje svih pitanja.⁹ S crkvenog stajališta, da ovdje komprimiramo Strossmayerove poglede, u tome se gledalo želju stvaranja države bez Boga, braka bez sakramenta, škole bez religije, društva bez vjere, Crkve bez svećenika.¹⁰ Takav dijalektički pluralizam ekstremno polariziranih pogleda, kako izvan tako i unutar Crkve, bio je ne samo za Papu nego i za sveopću Crkvu velik izazov. Uvidjevši da spomenuti *Syllabus* nije donio očekivane pozitivne promjene, obnovu a ni smirenje jako uzburkane situacije, Pio IX. odlučio je sazvati Prvi vatikanski koncil,¹¹ koji ovdje promatram samo pod kutom primata i nezabludivosti.

1.2. Tenzije oko primata i nezabludivosti¹²

Na početku je potrebno podsjetiti da *primat* i *nezabludivost* nisu identični, nego koherentni pojmovi. Primat je širi pojam od nezabludivosti, a nezabludivost je najviša dogmatska konkretizacija primata. Sadržajno primat nijansirano ističe da je Papa Kristov namjesnik, vidljiva Glava Crkve, njezin vrhovni pastir, apostolski prvak (*pricipatus Apostolici sedes*), središte „unitatis catholicae“ i „suprema in orbe

⁸ Dva su Münchenska profesora značajno doprinijela porastu napetosti na njemačkom govornom području. Prvi je Jakob Frohschammer (1821.-1893.), koji s filozofskog stajališta piše knjigu o slobodi znanosti (1861.). Drugi je Josef Ignaz von Döllinger, koji je 1863. inicirao u Münchenu susret katoličkih učenjaka te pri tome tražio slobodu teologije. Reakciju pape Pija IX. vidi u: H. DENZINGER, – P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka*, br. 285-2861 i br. 2875-2880.

⁹ Usp.: Andrija SPILETAK, *Strossmayer i pape: na temelju originalnih spisa iz arhiva biskupske kancelarije u Đakovu* (Đakovo: Tisak biskupske tiskarne, 1925.), I., 80.

¹⁰ Usp.: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 3 (1885.), 17-60; 4 (1889.), 25-74.

¹¹ Već je *Syllabus* u neku ruku naznačivao koje bi ciljeve trebao imati Koncil. Pripreme su počele od 1865. god. Koncil je službeno najavljen 29. lipnja 1867. Godinu dana kasnije 29. lipnja 1868. upućen je službeni poziv s bulom *Aeterni Patris*. Svečano otvorenje Prvog vatikanskog koncila bilo je 8. prosinca 1869. u crkvi sv. Petra uz oko 770 sudjelovatelja, što je iznosilo oko dvije trećine svih mogućih nazočnih.

¹² Držim da je u hrvatskom prikladniji pojam *nezabludivost* od *nepogrešivosti*.

dignitas". Papa je „infallibile totius orbis oraculum“,¹³ ili „nezabludivi autoritet“,¹⁴ posjedovatelj najviše vlasti u Crkvi. Petrova služba je siguran vidljivi temelj Crkve, koji dalje živi u Petrovim nasljednicima, da se poslužim riječima iz konstitucije *Pastor aeternus*.¹⁵

Pitanje primata od katolika nije nitko osporavao, a pitanje proglašenja dogme o nezabludivosti otvoreno su osporavali neki katolički teolozi i velikodostojnici. Među njima i đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, čije najvažnije stavove ovdje reprezentativno predstavljam za sve protivnike proglašenja. U njima se ističe:

- Da nezabludivost treba gledati isključivo u jedinstvenom i s Glavom nerazdvojnem episkopatu, koji je u cijelom svijetu jedan i nedjeljiv, koji je „in totam terrarum orbe unum atque indivisum“, kojega se drže „singulis et solidum pars“.¹⁶
- Da je Crkva kao Tijelo Kristovo subjekt nezabludivosti, ona je nezabludiva učiteljica.
- Da bi proglašenje dogme ograničavalo biskupska prava, koja nisu istog ranga i nisu jednakopravna s onim papinskim, ali su izdanak istog božanskog korijena, zato ih se ne smije umanjivati.
- Da bi dogmatiziranje pružilo neprijateljima Crkve novo oružje u potpirivanju mržnje prema katoličkoj stvari.¹⁷
- Da se staro katoličko načelo: „quod semper, quod ubique, quod

---

13 Ferdo ŠIŠIĆ, ur., *Dokumenti i korespondencija. Knj. 1: Od god. 1815. do god. 1859. Josip Juraj Strossmayer* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1933.), 354, u pismu od 1. prosinca 1856. nunciju De Luci.

14 „infallibilis auctoritatis“, vidi: A. SPILETAK, *Strossmayer i pape*, I., 41, ili F. ŠIŠIĆ, *Dokumenti i korespondencija*, 429, u okružnici svojemu kleru od 4. lipnja 1859.

15 Usp.: H. DENZINGER – P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka*, br. 3053, 3057; slično i LG 20. Izvanredan pregled literature o primatu iz raznih aspekata na njemačkom nudi Dorothea SATTLE, „Zum römisch-katholischen Amtsverständnis“, *Una Sancta* 54 (1999.), 221-228. Od literature na hrvatskom vidi Josip SREBRIĆ, „Papin Primat na Efeškom saboru“, *Obnovljeni život* 12 (1931.), 241-254. Nadalje Janko ŠIMRAK, „Sv. Ignacije Antiohijski i primat rimske Stolice“, *Bogoslovska smotra* 2 (1911.), 32-42. Ivan Petar BOCK, „Sv. Ćiril Aleksandrijski kao svjedok Istoka za primat sv. Petra“, *Obnovljeni život* 15 (1934.), 433-455. U novije vrijeme nema puno članaka na tu temu. Ipak vidi Nediljko Ante ANČIĆ, „Rimska kurija i rasprave o papinu primatu“, *Crkva u svijetu* 46 (2011.), 59-73; Ivica MUSA, „Papinstvo – služba za budućnost čovječanstva“, *Obnovljeni život* 60 (2005.), 127-128.

16 Usp.: Janko OBERŠKI, *Govori Strossmayera, biskupa đakovačkog na Vatikanskom saboru god. 1869-1870* (Zagreb: Tiskara narodne prosvjete, 1929.), 94.

17 Usp.: A. SPILETAK, *Strossmayer i pape*, II., 27.

ab omnibus creditum“, formulirano od Vincenta Lerinskog, protivi proglašenju,¹⁸ itd.

Sve te objeckije kriju u sebi strah za biskupska prava koja su bila nerazdvojno involvirana u sklopu nauka o nezabludivosti Pape te žele pokazati da je proglašenje dogme u sebi nepotrebno.

Neposredno prije, a posebice za vrijeme, Prvog vatikanskog koncila bila su dva ekstremno polarizirajuća teološka polazišta kada je bilo riječi o odnosu Papina primata i biskupskih prava. Zagovornici i simpatizeri nezabludivosti najradije bi bez ikakve diskusije, štoviše aklamacijom proglasili dogmu.¹⁹ Protivnici su pak gledali u papinstvu ekstremni rimski centralizam, papinski totalitarizam, vatikanski apsolutizam. Prema njihovoj ksenofobičnoj interpretaciji sva bi vlast Crkve dolazila od Pape, a biskupi ne bi dobivali pastirsku vlast direktno od Krista, nego posredstvom Pape i ne bi stvarno sudjelovali u najvišoj vlasti Crkve.²⁰ Protivnici proglašenja dogme nisu poistovjećivali papinska i biskupska prava, niti ih promatrali jednakopravnim, nego su ih gledali kao izdanak iz istog korijena. Zato su smatrali da su i biskupska prava božanska, pa onda i biskupska jurisdikcija. Biskupska prava nisu gledali potpuno ograničeno samo na njihove vlastite biskupije, nego su jurisdikciju u nekim stvarima biskupi vršili u cijeloj Crkvi snagom njihova karaktera, to jest biskupskog reda, autoriteta i vlasti – tako su interpretirali Ciprijana.²¹ Sažeto rečeno: Petrova služba je trajan princip crkvene strukture, jedinstva i slobode, ali uvijek povezan s episkopatom i episkopata s Glavom, jer odvojeni ne bi imali značenja.

1.3. Definicija Prvog vatikanskog koncila

Koncil daje svoje odgovore na dva temeljna teološka područja:

---

18 Uz objeckije minorne grupe, ovdje izražene preko Strossmayerovih stavova na naznačenim mjestima, vidi također: H. DENZINGER – P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka*, 559-560.

19 Usp.: W. BRANDMÜLLER, *Damals geschehen – heute diskutiert*, 47.

20 Usp.: R. AUBERT, *Vaticanum I*, 252.

21 *De unitate Ecclesiae*, „hoc erant utique et caeteri apostoli quod Petrus fuit, pari consortio praedeti et honoris et potestatis“ i sljedeće: „episcopatum in totam terrarum orbe unum atque indivisum esse, cuius a singulis in solidum pars tenetur“. Vidi peti saborski govor: J. OBERŠKI, *Govori Strossmayera*, 94; A. SPILETAK, *Strossmayer i pape*, II., 39-40. Za detaljnu analizu tih stavova usp.: Antun ČEČATKA, *Videnje Crkve J. J. Strossmayera (1815.-1905.): perspektive jedinstva sa slavenskim pravoslavnim crkvama* (Đakovo: Teologija u Đakovu, 2001.), 135-150., posebice str. 145-147.

prvo zauzima stav prema zabludama vremena i drugo definira nauk o Kristovoj Crkvi. Zbog naznačenih političkih neprilika donesene su samo dvije temeljne dogmatske konstitucije: *Dei Filius* o katoličkoj vjeri, 24. travnja 1870. i *Pastor aeternus* o Kristovoj Crkvi, 18. srpnja 1870. Svoju pozornost fokusiramo na drugu konstituciju, koja obrađuje nezabludivost. Valja napomenuti da je predloženi nacrt dokumenta o Crkvi *Supremi pastoris*, koji je sadržavao 15 poglavlja i 21 kanon, doticao temu primata u 11. poglavlju, a zanimljivo je da nezabludivost u tom nacrtu uopće nije spominjana, koju je papa Pio IX. ipak stavio na dnevni red pa je kasnije dodano novo poglavlje o Papinoj nezabludivosti, koje je više puta prerađivano.

Konstitucija *Pastor aeternus* ima predgovor i četiri poglavlja. U predgovoru (br. 3050-3052) se ističe da je Isus pretpostavio blaženoga Petra drugim apostolima te da je u njemu ustanovio vječno počelo i vidljiv temelj jedinstva. Stoga Koncil smatra potrebnim promijeniti nauk o ustanovljenju, vječnosti i naravi svetog apostolskog prvenstva.

Pitanje primata konstitucija obrađuje u prvom poglavlju (br. 3053-3055). Biblijsko utemeljenje apostolskog primata Koncil veže uz Mt 16,16-19, gdje se Petru kaže, nakon njegova priznavanja Krista Sinom Božjim: „... Ti si Petar stijena... tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji bit će svezano i na nebu i što god odriješiš na zemlji bit će odriješeno i na nebesima.“ Potvrdu ovih riječi Koncil veže uz Ivana gdje Uskrsli kaže Petru: „Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje!“ (Iv 21,15-17). Osuđuju se svi oni koji bi prvenstvo tumačili samo kao čast, a ne istinito i pravo te oni koji iznose da je ono dano Crkvi a ne neposredno i izravno blaženom Petru.

Prvenstvo nad cijelom Crkvom koje je Petar dobio od Isusa dobivanjem ključeva kraljevstva nebeskoga trajno živi u rimskim prvosvećenicima, kaže se u drugom poglavlju (br. 3056-3058).

Treće poglavlje konstitucije obrađuje opis prvenstva, opće nadležnosti Pape, nadležnost biskupa nad dijelom stada te predstavlja Papu kao vrhovnog suca iznad kojeg nema višeg priziva, kao npr. crkveni sabor. Narav prvenstva se ističe kroz puninu vlasti da pase, vodi i upravlja cijelu Crkvu i nad svim drugim Crkvama, ne samo u stvarima koje se odnose na vjeru i čudoređe nego i na stegu i upravu (br. 3060). U vršenju svoje službe rimski prvosvećenik nije ovisan o biskupskim nadležnostima ili o svjetovnoj vlasti. Koncil tako shvaća, naučava i tumači primat, tj. prvenstvo rimskog prvosvećenika, prvenstveno glede sadržaja i područja Papine vlasti.

Ovakvo shvaćanje i poimanje papinskog primata logično završava dogmom o nezabludivom naučiteljstvu rimskoga prvosvećenika, koje obrađuje četvrto poglavlje (br. 3065-3075). Koncil temelji dogmu na svjedočanstvu općih koncila (4. Carigradskom, Drugom lionskom, Firentinskom) te opisuje karakter, narav i svrhu Papine nezabludivosti i zaključuje definicijom od Boga objavljene dogme: „*da se rimski prvosvećenik, kada govori sa Stolice (ex chatedra), to jest, kada vrši službu pastira i učitelja svih kršćana, i kada svojim vrhovnim apostolskim autoritetom definira učenje o vjeri i ćudoređju koje treba držati čitava Crkva, odlikuje onom nezabludivošću, koja mu je obećana u blaženom Petru, i kojom je božanski Otkupitelj želio da bude opremljena njegova Crkva kod definiranja učenja o vjeri i ćudoređju; zbog toga su takve definicije rimskog prvosvećenika nepromjenljive po sebi, a ne po suglasnosti Crkve*“ (br. 3074).

1.4. Ublažavanje Drugog vatikanskog koncila

Drugi vatikanski koncil gleda nezabludivost kao vlastitost opće Crkve, naravno po Kristovoj volji i asistenciji Duha Svetoga. Crkva je hijerarhijski uređena. Biskupi imaju neprekinuto nasljedstvo i oni su mladice apostolskoga sjemena, svojim posvećenjem su pravi nasljednici apostolskoga zbora. Oni *mjesto Boga stoje na čelu stada... Zato sveti Sabor uči da su biskupi po božanskoj ustanovi došli na mjesto apostola kao pastiri crkve, i tko njih sluša sluša Krista, a tko njih prezire prezire Krista i Onoga koji je Krista poslao*. Gospodin je posebnu službu povjerio Petru, apostolskom prvaku.²² Biskupima je povjerena služba naučavanja i vladanja u zajedništvu s Glavom i članovima Kolegija. Biskupi imaju ulogu samoga Krista Učitelja, Pastira i Svećenika.²³ Biskupski kolegij je jedinstven i sačinjavaju ga zajedno svi biskupi Crkve zajedno s rimskim biskupom, koji ima potpunu vlast nad svima u Crkvi, nad pastirima i vjernicima. On ima prvenstvo redovne vlasti nad svim Crkvama, tj. potpunu, opću i vrhovnu vlast koju može slobodno vršiti, ali i zbor biskupa kao nasljednika apostola također je subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom, uvijek zajedno s Glavom i nikada bez Glave.²⁴ Pojedini biskupi predstavljaju svoju Crkvu a svi zajedno s Papom cijelu Crkvu. Kao članovi biskupskog zbora biskupi su pak dužni voditi brigu o općoj Crkvi, koja živi u pojedinim Crkvama i od

---

²² Usp.: LG 20.

²³ Usp.: LG 21.

²⁴ Usp.: LG 22.

pojedinih Crkava.²⁵

Drugi vatikanski koncil dovoljno distancira vlast i jurisdikciju. Izvor vlasti je posvećenje svetim redom, a vršenje biskupske vlasti ordinira Papa. Biskupsko posvećenje uključuje u biskupski kolegij, koji je nešto stalno i organsko, a ne samo prigodno i sekundarno. Koncili su posebno privilegirani oblik djelovanja kolegija. Kolegij biskupa ima konstitutivnu ulogu, ali uvijek zajedno s Papom kao Glavom kolegija. Kao kolegij biskupa, a ne kao pojedini biskupi, imaju stupanj nezabludivosti kada zajedno s rimskim biskupom autentično naučavaju stvari vjere i morala. Time je nezabludivost vezana uz cjelovitost Crkve, koja uključuje kolegij na čelu s Papom. To je još očitije kad su okupljeni na općim saborima. Ovaj stupanj nezabludivosti odnosi se samo na one stvari vjere koje su objavljene. Posebnu povlasticu nezabludivosti ima rimski prvosvećenik koji je Glava biskupskog kolegija kada proglašuje nauk vjere i morala. Zato su njegove definicije nepromjenljive po sebi, a ne po pristanku Crkve.²⁶ Biskupsku vlast u pojedinim Crkvama ne umanjuje vrhovna vlast jer oni nisu samo namjesnici rimskoga biskupa.²⁷ Oni su pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri.²⁸ Po Božjoj odredbi i zahtjevu apostolske službe biskup je suodgovoran s ostalim biskupima za Crkvu.²⁹ U eklezijalnom smislu biskup je temelj Crkve, što izražava patrističko načelo: *ubi episcopus, ibi Ecclesia*.³⁰ Crkva je dakle zajednica okupljena oko biskupa koji valjano slavi euharistiju.

Zaokružujući ovaj mali pregled koncilskih tekstova vezanih uz našu temu, može se sažeto istaći da Drugi vatikanski koncil promatra teologiju svećeništva temeljno kroz episkopat, dok je to skolastika gledala kroz prezbiterat. Primat shvaća prvenstveno iz kuta njegove svrhe u otajstvu Crkve te ističe karizmu primata kao trajno i vidljivo počelo jedinstva vjere i zajedništva kako s biskupima, tako i s vjernicima. U odnosu na *Pastor aeternus* Koncil pristupa ovoj problematici mnogo preciznije, a pri tome ne poriče ni Papin primat, ni nezabludivost. Dogmu o nezabludivosti Pape stavlja u širi

---

25 Usp.: LG 23.

26 Usp.: LG 25.

27 Usp.: LG 27.

28 Usp.: *Christus Dominus* (CD) 2.

29 Usp.: CD 6.

30 Usp.: IRENEJ, *Adversus haereses*, XXIV, 1. Ambrozije je također skovao slogan: *Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia*, usp.: *Enarrationes in psalmos. In psalmum XL*, 30. *Enarratio*, u: PL 14, 1082.

i novi eklezijalni kontekst. Koncil jasno formulira da biskupi zajedno s Papom nose cjelokupnu odgovornost za cijelu Crkvu. Cjelokupna odgovornost biskupa u zajedništvu s Papom za cijelu Crkvu očituje se najviše kod općih crkvenih sabora, ili kad oni budu posebno pozvani na kolegijalnu suradnju, npr. na Sinodu biskupa. Biskupi su u punom smislu predstavnici naroda Božjega, te ih ne treba gledati kao Papine namjesnike.³¹ Primat rimskoga biskupa i jurisdikcija ostalih biskupa nisu u proturječju, s druge strane biskupska kolegijalnost se ne suprotstavlja vršenju primata. Papa, iako Glava, dio je biskupskoga zbora a Koncil shvaća vlast kao služenje,³² a kolegijalni element kao načelo crkvene strukture, kao kolegijalnu maticu crkvene vlasti,³³ u kojem se ističe nijansirana i diferencirana, ali višeslojna uloga crkvenog naučiteljstva. U takvu razumijevanju se očituje, makar rijetko, cjelokupni višeslojni autoritet Crkve. Nadalje, u takvu razumijevanju je Petrova služba shvaćena kao cjelina, a ne kao nešto izolirano. U toj cijelosti je Papa djelujući vrh i reprezentativna osoba cijelog kolegija, ili drukčije formulirano osobni vrh kolegijalne reprezentacije.³⁴ Biskupski zbor i rimski biskup tvore neku vrstu organskog kolegija.³⁵ Fra

³¹ Usp.: LG 27.

³² Usp.: Marijan VALKOVIĆ, „Vlast u Crkvi kao služenje (diaconia)“, *Bogoslovska smotra* 36 (1966.) 353-361; Edward SCHILLEBEECKX, „Teologija službe u Crkvi“, *Svesci* 19-20 (1970.-71.), 28-32; Antun WEISSGERBER, „Vlast koja služi“, *Vjesnik đakovačke biskupije* 4 (1974.), 80-81; Rudolf BRAJČIĆ – Mato ZOVKIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi* (Zagreb: KS, 1977.), 409-411.

³³ Usp.: A. ČEČATKA, *Viđenje Crkve J. J. Strossmayera*, 357.

³⁴ Usp.: Karl RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums* (Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1976.), 372; vidi: LG 22. Hans KÜNG iznosi u svojem otvorenom pismu biskupima od 15. travnja 2010. šest prijedloga. Treći se tiče i naše teme, pa ga donosim ovdje kao zasebno mišljenje: „Postupajte kolegijalno: Poslije žestoke rasprave i protiv ustrajne kurijalne opozicije, Koncil je dekretom propisao kolegijalnost Pape i biskupa – u smislu Djela apostolskih prema kojima ni Petar nije djelovao bez apostolskog kolegija. No, tu su središnju koncilsku odluku pape i Kurija ignorirali u poslijekoncilskom vremenu. Otkako je papa Pavao VI., već dvije godine nakon Koncila – bez bilo kakva savjetovanja s episkopatom – objavio encikliku u obranu spornog zakona o celibatu, papinska učiteljska služba i politika ponovo se provode u starom nekolegijalnom stilu. Čak se i u liturgiji Papa predstavlja kao autokrat, spram kojeg biskupi, s kojima se rado okružuje, djeluju kao statisti bez prava i glasa. Zato biste vi, poštovani biskupi, trebali djelovati ne samo kao pojedinci, nego u zajedništvu s drugim biskupima, svećenicima, crkvenim narodom, muškarcima i ženama. Usp.: „Historischer Vertrauensverlust“, *Süddeutsche Zeitung*, od 15. 4. 2010. Prijevod preuzet s websita.

³⁵ Usp.: LG 19 i 22.

Ivan Marković bi obrazložio da predstavljaju samo jednu Glavu, a to ne znači da biskupija ima dva biskupa.³⁶ S ovakvim stavovima je bio prethodnica Drugog vatikanskoga koncila.

Pojam nezabludivosti je tako u mnogo nijansiranijem i stupnjevitom shvaćanju isprepleten s tri stupnja nezabludivosti: Crkve, episkopata na čelu s Papom te punog autoriteta samog Pape. Svi u tome sudjeluju iako ne na isti način. U ovom nijansiranom tumačenju nezabludivost nije isključivo i jedino povezana s Papom, iako s druge strane, nikada bez njega.

Također i ublažena verzija razumijevanja primata i nezabludivosti Drugog vatikanskog koncila je i na početku 21. stoljeća pravi kamen spoticanja u ekumenskim odnosima. Kako tom pitanju pristupa dokument iz Ravene?

2. Ravenski dokument

Drugi vatikanski koncil predstavljao je poprilično ublaženje stavova Prvog vatikanskog koncila, a da pri tome nije suženo shvaćanje ni primata, ni nezabludivosti. Zato se s pravom službeno naziva *ekumenski*. Na njegovim temeljima pokrenut je novi ekumenski zanos koji je već urodio plodonosnim rezultatima. Uz važne susrete na vrhu ovdje smijem samo napomenuti bitne zajedničke dokumente Mješovite međunarodne komisije za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavnih crkava.³⁷ Među njima ističem ovaj posljednji, koji je potpisan 13. listopada 2007. u Raveni i zato nosi neslužbeni naziv: *Ravenski dokument*. Njegov službeni naslov glasi: *Crkvene i kanonske konsekvencije sakramentalne naravi Crkve, s podnaslovom: Crkveno zajedništvo, koncilijarnost i autoritet*, što je zapravo sržna tema dokumenta, koji se sastoji od 46 točaka. Za bolje razumijevanje naše teme, potrebno je kratko predstaviti njegove najvažnije stavove.³⁸

Članovi komisije svjesni su promijenjenih prilika dijaloga u svijetu globalizacije i sekularizacije. Na postignutim rezultatima oni

³⁶ Usp.: I. MARKOVIĆ, *Slaveni i pape*, 177.

³⁷ Njihove dosadašnje dokumente vidi kod Niko IKIĆ, *Ekumenske studije i dokumenti. Izbor ekumenskih dokumenata Katoličke i Pravoslavne crkve s popratnim komentarima* (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 2003.), 180-230.

³⁸ Koristim njemački tekst objavljen pod naslovom: „Kirchliche und kanonische Konsequenzen der sakramentalen Natur der Kirche – Kirchliche Communio, Konziliarität und Autoritet (Ravena, 13. Oktober 2007.)“, *Katholische Nachrichtenagentur*, KAN – ÖKI 47, 20. studeni 2007., dokumentacija br. 24., str. 1-11. Pregled sadržaja dokumenta donosi na hrvatskom Nediljko Ante ANČIĆ, „Ravenski dokument. Eklezijalne i kanonske posljedice sakramentalne naravi Crkve“, *Crkva u svijetu* 43 (2008.), 290-303.

usuglašavaju daljnje izazovne eklezijalno-kanonske konsekvencije sakramentalne euharistijske naravi Crkve. Svi posljednji ekumenski dokumenti jasno iznose zajedničko stajalište da je euharistija glavni kriterij crkvenog zajedništva. Postavlja se pitanje kako crkvene strukture svjedoče to zajedništvo? Nadalje, ako je po euharistiji opća Crkva ostvarena u mjesnoj, kako život opće Crkve iskazuje tu sakramentalnost? Iz ovih konstitutivnih euharistijskih odnosa opće i mjesne Crkve proizlazi pitanje odnosa autoriteta i koncilijarnosti.

2.1. Temelji koncilijarnosti i autoriteta

2.1.1. Poimanje koncilijarnosti – sinodalnosti

Pojam se pojavljuje u dvije istoznačne gore spomenute varijante, a u opsegu svojega značenja je višeslojan. U užem smislu uključuje biskupsku razinu npr. sinodu biskupa, koja ima svoju odgovornost. U širem smislu pojam podrazumijeva udio svakog krštenika koji snagom svojega krštenja ima odgovornost za zajedništvo. Teološki pojam odražava trinitarno zajedništvo u najvećoj mjeri u euharistiji, koje je snagom Duha Svetoga aktualizirano u pojedinim članovima. Duh daje različite karizme za izgradnju jednog Tijela Kristova. Svaki član Crkve ima određeni autoritet u Crkvi i odgovornost za Crkvu, a narod Božji kao cjelina ne može zabludjeti. U ovakvoj koncepciji koncili su prvenstveni put svjedočenja zajedništva vjernika i biskupa, koji imaju posebnu zadaću naviještanja i odgovornost snagom svojega posvećenja i koji čine apostolski kolegij. Ovako shvaćena koncilijarnost utemeljena je voljom Božjom i bitna je dimenzija Crkve.

Koncilijarno zajedništvo Crkva odražava na tri razine: lokalna ili mjesna je povjerena dijecezanskom biskupu; regionalnu ili pokrajinsku razinu predstavlja skupina mjesnih Crkava i njihovih biskupa, kako se izrazio apostolski kanon 34. Treća razina je ona univerzalna ili opća na kojoj sudjeluju prvoizabrani biskupi (*protoi*) regija, koji odlučuju o pitanjima Crkve kao cjeline. Također na općoj razini valja „prepoznati onoga koji je među njima prvi“. Dokument sugerira da po ovako shvaćenoj koncilijarnosti dolazi do punog izražaja pojam „*katoličko*“ po kojem svaka mjesna Crkva stoji u zajedništvu s jednom Crkvom svih vremena i na svakom mjestu.

2.1.2. Poimanje autoriteta

Pod ovim pojmom dokument razumije onaj autoritet Crkve koji dolazi od Isusa Krista, koji je svoj od Boga Oca dobiveni autoritet, kao Uskrsli, po Duhu podijelio apostolima. Preko apostola ovaj autoritet se prenosi na njihove nasljednike i tako na cijelu Crkvu. Autoritet se odražava kroz naviještanje, posvećivanje i pastoralno upravljanje. Ovakav autoritet ima svoj cilj u skupljanju zajednice u Kristovo ime. On nije nikakav privatni posjed, ali ni delegirani nalog. On je dar Duha koji je osmišljen služenjem i provođen u ljubavi. To znači da se ovakav crkveni autoritet bitno razlikuje od nacionalnih vođa i narodnih velikana. To je autoritet bez psihičkog i moralnog prisiljavanja i ne teži za vladanjem. Takav autoritet u služenju i ljubavi jest bit i temeljna norma Crkve, utemeljen na Božjoj riječi, a predoznačen u euharistiji. Taj autoritet je povezan s Božjim spasenjskim planom i strukturom Crkve u apostolskom nasljeđu. Autoritet se ravna prema crkvenim normama, koje zbog legitimne različitosti ne moraju uvijek biti na isti način primjenjivane na sve, ali koje moraju uvijek poštovati bitnu strukturu Crkve te bitno zajedništvo u vjeri i sakramentima. Dokument postavlja pitanje: Kako otajstvo zajedništva, uokvireno koncilijarnošću i autoritetom, učiniti vidljivijim?

2.2. *Trostupnjevita primjena koncilijarnosti i autoriteta*

2.2.1. Lokalna ili mjesna razina

Crkveno euharistijsko zajedništvo (*communio*) okvir je svakog crkvenog autoriteta ali i kriterij njegova provođenja. Temeljna konkretizacija tog poslanja je mjesna Crkva. Ta sinodalnost se svjedoči osim solidarnošću, nadopunjavanjem, međusobnim potpomaganjem, također i sakramentalnim službama svećeništva i đakonata, koji su zajedno s vjernicima povezani sa svojim mjesnim biskupom, koji je *protos* (prvi, glavni) u mjesnoj Crkvi. Karizme svih članova zajednice usmjerene su na dobro svih u zajednici, a njima koordinira mjesni biskup koji niti popuštajući, niti vladajući služi zajedništvu.

2.2.2. Regionalna razina

Crkva se objavljuje kao „opća - katolička“ u sinaksi³⁹ mjesne Crkve. Ovaj katolicitet postoji po zajedništvu s drugim Crkvama po zajedničkom apostolskom vjerovanju, po zajedničkim sakramentima, po jedinstvenoj crkvenoj strukturi u bitnim stvarima te po zajedničkoj odgovornosti u poslanju za neku regiju. To zajedništvo više mjesnih Crkava dolazi do izražaja npr. kroz praksu sudjelovanja više susjednih biskupa na biskupskom posvećenju nekog biskupa mjesne Crkve.

Oslanjajući se na apostolski kanon br. 34., koji je recipiran kako na istoku, tako i na zapadu, ističe se da biskupi jedne provincije (*ethnos*) biraju (priznaju) jednoga između sebe koji je među njima prvi (*protos*) i kojega oni priznaju kao glavnoga (*kephale*) te ne čine ništa bez njegova pristanka. Svaki mjesni biskup treba činiti samo ono što se tiče njegove biskupije, a glavni regije ne može činiti ništa bez njihova pristanka. Na ovaj način bi se osigurala složnost među biskupima. Ovakva norma lako se može primjenjivati na biskupe jedne regije, provincije, crkvene provincije, biskupske sinode, biskupske konferencije, patrijarhata i slično, gdje bi različitost kultura mogla snažnije doći do izražaja. Mnogobrojne pokrajinske sinode potvrđuju njihovu primjenu u kontekstu sinodalnoga (koncilijarnoga) autoriteta i u kolegijalnom smislu je u službi *communio ecclesiarum*. U ovom kontekstu mjesni je biskup čuvar katoliciteta mjesne Crkve, ali je i spona zajedništva s katolicitetom opće Crkve. Sa svim ostalim biskupima on je odgovoran za cijelu Crkvu u jednom apostolskom poslanju.

2.2.3. Na razini opće Crkve

Svaka mjesna Crkva je u zajedništvu ne samo s onima u istoj regiji, nego s općom Crkvom, prošlom, sadašnjom i budućom, kao i s onom proslavljenom. U tom smislu je Crkva jedna, jedinstvena, nedjeljiva, apostolska, sveta i opća (katolička). Jednom je čini jedna apostolska vjera, isti sakramenti s jednom euharistijom te ista apostolska služba. Ove zajedničke elemente ne može mijenjati niti mjesna, niti regionalna Crkva jer su oni bit opće Crkve i općeg crkvenog zajedništva. Ali pojedine kanone i norme crkvenog života regulira svaka mjesna Crkva. U slučaju težih problema s obzirom na autentično izlaganje vje-

---

³⁹ Pojam bi mogao imati dva izvorna značenja: prvo nešto zajednički zahtijevati, htjeti; a drugo zajedničko vodstvo. U eklezijalnom smislu pojam označava ostvarenje (sastajanje, sabranje) u punoći i svetosti. Pojavljuje se u brojevima: 22, 23.

re ili službe s obzirom na cijelu Crkvu, ili važna pitanja crkvene discipline, ili vjernosti evanđelju i slično, valja sazivati opće (ekumenske) koncile, koji donose važeće odredbe za cijelu Crkvu, pa su oni manifestacija njezina zajedništva. Opći koncili ne bi bili redovna pojava, nego više izvanredni događaj Duha.

Oko koncila koji su održani na obje strane bez suglasnosti one druge postoje nejasnoće koje valja razjasniti. Obje strane se slažu da je u vrijeme nepodijeljene Crkve Rimski biskup predsjedao u ljubavi, kako se izrazio Ignacije Antiohijski,⁴⁰ te da je rimski biskup imao ulogu *protosa* (prvoga i glavnoga) među patrijarsima. Koja prava rimskog biskupa proistječu iz pozicije *protosa*, u tome nije postignuta suglasnost jer postoji različito tumačenje dokumenata. Rimski biskup je svakako imao „aktivnu ulogu“, iako ih nije sazivao i iako im nije predsjedao.

Primat i koncilijarnost ili sinodalnost međusobno su ovisni. Zbog toga se mora primat uvijek promatrati u kontekstu koncilijarnosti ili sinodalnosti, ali isto tako i koncilijarnost ili sinodalnost u kontekstu primata, bez obzira na kojoj razini. Što se tiče primata, Ravenski dokument potvrđuje:

- prvo, da je on praksa Crkve na svim razinama potvrđena kanonskom tradicijom;
- drugo, što se tiče primjene na općoj razini, postoje razlike u razumijevanju načina, kao i njegova biblijskog i teološkog utemeljenja.

Također je dokazana činjenica da je svaki protos na sve tri razine do 9. stoljeća imao određene pravne prednosti. Tako mjesni biskup na području svoje dijeceze nad svojim prezbiterijem i narodom, regionalni protos nad biskupima svoje provincije, protos među patrijarhatima nad metropolitima, a na općoj razini nad patrijarsima.

2.2.4. Značaj dokumenta usprkos otvorenim pitanjima

Svaka razina ima svojega *protosa*. Pojednostavljeno rečeno biskup je protos na lokalnoj razini. Po nekom ključu više biskupija čine regiju čiji biskupi biraju svojega *protosa*, koji može biti recimo metropolit, predsjednik Biskupske konferencije, primas ili patrijarh. Među njima, tj. zapadnim i istočnim Crkvama, rimski biskup je biblijski priznati *protos*. Nekoliko važnih pitanja ostalo je otvoreno: Što je uloga

---

⁴⁰ Usp.: *Poslanica Rimljanima*, u: *Die Apostolischen Väter*, izd. Bibliothek der Kirchenväter (Kempen – München: 1918.), vidi prolog, str. 136.

i koja su konkretna prava rimskoga biskupa kao protosa u kontekstu ovdje rečenoga o koncilijarnosti i autoritetu, kako primjenjivati povlastice koje iz toga stupnja *protosa* izvire, kako uklopiti nauk Prvog i Drugog vatikanskog koncila o univerzalnome primatu u kontekstu prvoga tisućljeća? Očito predstoji temeljno usklađivanje uloga i prava na tri bitne razine Crkve: lokalnoj, gdje biskup vrši sav crkveni autoritet; regionalnoj, gdje koncilijarnost treba snažnije doći do izražaja, što potvrđuju Biskupske sinode Rimske crkve, te ona opća razina koju u najvećoj mjeri reprezentiraju ekumenski koncili, a na kojoj ostaje za rješavati temeljno pitanje primata. U kojoj mjeri je moguće, nakon toliko stoljeća odvojene i drukčije prakse i tumačenja uskladiti načelo da ostali biskupi ne bi trebali ništa poduzimati bez „prvoga“, a „prvi“ ništa bez ostalih?

Iako su važna pitanja ostala otvorena, valja istaknuti da dokument zavređuje posebnu pozornost jer dotiče senzibilna pitanja koncilijarnosti ili sinodalnosti te autoriteta u Crkvi. On zasigurno predstavlja pozitivan i značajan pomak u međusobnom dijalogu, kao i dobar temelj budućih važnih dokumenata o primatu. Očito je da dokument ne rješava sva teška pitanja primata i nezabludivosti, ali postavlja solidne okvire za daljnje doradivanje.

Mora se naglasiti da je Ravenski dokument bio moguć samo na temeljima Drugog, a ne Prvog vatikanskog koncila. Zato naša dva dokumenta iz naslova predstavljaju dva svijeta, ali jedan smjer i jedan izazov. Primat je izazov i našega vremena. Smjer je povratak na izvore.

Upravo u tom duhu valja shvatiti i prihvatiti riječi pape Benedikta XVI., kada za Papu kaže da nema moć nešto iznuditi. Njegova je moć uvjeravanja da ljudi shvate „mi pripadamo zajedno i Papa ima nalog koji nije dao sam sebi“. Samo uvjerenjem zajedničke vjere Crkva može živjeti kao zajednica. Crkvi je potrebno jedinstvo, nešto poput primata, organ koji ne djeluje diktatorski, nego iz nutarnjeg zajedništva vjere.⁴¹ Za ustroj Crkve temeljan je kolegijalitet.

---

⁴¹ Usp.: BENEDIKT XVI., *Svjetlo svijeta - Papa, Crkva i znakovi vremena*, razgovor s P. Seewaldom (Split: Verbum, 2010.), 164-165. Zrela *Razmišljanja o primatu* donosi KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, „Primat Petrova nasljednika u otajstvu Crkve. Počelo, svrha i narav primata“, *Vrhbosna* 4 (1998.), 624-628. Ova razmišljanja su vezana uz zbornik radova sa simpozija o *Primatu Petrova nasljednika*, koji je održan u Rimu 2.-4. prosinca 2006. Godine 2008. Kongregacija svoja *Razmišljanja* tiska kao dodatak radovima: *Il Primato del Successore di Pietro nel mistero della Chiesa. Considerazioni della Congregazione per la Dottrina della Fede*, str. 493-503.

Umjesto zaključka

I na samom kraju valja istaknuti da je upravo povratak na izvore kod pitanja jedinstva i problema primata zagovarao fra Ivan Marković, koji je bio razboriti pobornik jedinstva Crkve, ali koji ne podliježe previše romantičnim mislima svojega vremena da će se jedinstvo Crkve ostvariti tako jednostavno. Za njega je pitanje jedinstva prije svega dogmatsko i eklezijalno pitanje teologije, a rješenje valja tražiti u ranokršćanskim izvorima. Po njemu, ni nacionalne, ni geografske, ni jezične različitosti ne mogu Crkvi uzeti onaj jedinstveni biljeg. Organsko jedinstvo Crkve ne može se izgubiti, čak ni otpadom jednoga njezina dijela. Ona je jedna jedinstvom jednoga živoga temelja. Sazidana je na Petru, a Petrova vlast u Crkvi je potpuna i vrhovna, redovna i neposredna, naglašavao je Marković.⁴² Jednako tako on je uviđao da papinska prava ne poriču biskupska prava, a biskupska prava nisu suvišna jer biskupi nisu samo Papini namjesnici. Stoga je i njihova vlast isto tako prava, redovna i neposredna.⁴³ Ovakvim stavovima fra Ivan Marković je bio preteča Drugog vatikanskog koncila.⁴⁴

---

42 Usp.: I. MARKOVIĆ, *Slaveni i pape*, 172-174.

43 Usp.: I. MARKOVIĆ, *Slaveni i pape*, 176-178. Tu se oslanja na *Pastor aeternus*, br. 3.

44 Uz Prvi vatikanski koncil i uopće pitanje primata slobodan sam predložiti za daljnje istraživanje dio opširne tematske literature: Robert AUBERT, *Vaticanum I* (Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1965.); Lord ACTON, *Zur Geschichte des Konzils* (Freiburg: 1903.); Heinrich BACHT, „Primat und Episkopat im Spannungsfeld der beiden Vatikanischen Konzile“, Leo SCHEFFCZYK, *Wahrheit und Verkündigung* (Paderborn: F. Schöningh, 1968.), 1447-1466; Victor CONZEMIUS, ur., *Ignaz von Döllinger. Briefwechsel mit Lord Acton 1869-1870*, sv. 2 (München: C. H. Beck, 1965.); Yves CONGAR, *Das Bischofsamt und die Weltkirche* (Stuttgart: Schwabenverlag, 1964.); Johann FRIEDRICH, *Tagebuch während des vatikanischen Konzils* (Nördlingen: Beck, 1871.); Ignaz von DÖLLINGER, *Römische Briefe vom Konzil. von Quirinus* (München: Oldenbourg, 1870.); Theodor GRANDERATH, *Geschichte des Vatikanischen Konzils von seiner ersten Ankündigung bis zu seiner Vertagung: Nach den authentischen Dokumenten: Bd. II: Von der Eröffnung des Konzils bis zum Schlüsse der dritten öffentlichen Sitzung* (Freiburg in Breisgau: Herder, 1903.); Franz HEINER, *Der Syllabus* (Mainz: 1905.); August Bernhard HASLER, *Pius IX (1846-1878). Päpstliche Unfehlbarkeit und 1. Vatikanisches Konzil* (Stuttgart: Hiersemann, 1977.); JANUS (pseudonim), „Der Papst und das Konzil“, niz članaka u: *Augsburger Zeitung 1869-1870*; Walter KASPER, „Dienst an der Einheit und Freiheit der Kirche. Zur gegenwärtigen Diskussion um das Petrusamt in der Kirche“, *Catholica* 32 (1978.), 1-23; Hans KÜNG, *Unfehlbar? Eine Anfrage* (Einsiedeln: Benziger, 1970.); Karl LEHMANN, *Das Petrusamt: geschichtliche Stationen seines Verständnisses und gegenwärtige Positionen* (München: Schnell

THE RAVENNA DOCUMENT AND *PASTOR AETERNUS*: TWO DOCUMENTS – TWO WORLDS – ONE CHALLENGE

Summary

This article deals with two important documents. The first is Pastor Aeternus, in which Vatican I defines the doctrine of infallibility and explains the “primate” concept of the Roman Pontiff. The second is the so-called “Ravenna document”, written by a mixed international commission for theological dialogue between the Catholic Church and the Orthodox Churches. These two documents represent two worlds, two directions, that converge in the documents of Vatican II and merge in a single challenge – the question of the unity of the Church, which remains a crucial question today.

Key words: *Vatican I, Pastor Aeternus, “Ravenna document”, primate, infallibility, conciliarity, authority.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan

& Steiner, 1982.); Janko OBERŠKI, *Govori Strossmayera, biskupa đakovačkog na Vatikanskom saboru god. 1869-1870* (Zagreb: Tiskara narodne prosvjete, 1929.); Janko OBERŠKI, *Hrvati prema nepogrešivosti papinog, prigodom vat. sabora 1869-70* (Križevci: 1921.); QUIRINUS (pseudonim za lorda Actona), *Römische Briefe vom Konzil* (München: Oldenbourg, 1870.); Karl RAHNER, *Das Problem Unfehlbarkeit. Antworten auf die Anfrage von Hans Küng*. *Questiones disputatae* 54 (Freiburg: Herder, 1971.); Karl RAHNER – Joseph RATZINGER, *Episkopat und Primat*. *Questiones disputatae* 11 (Freiburg: Herder, 1961.); Leopold von RANKE, *Die römische Päpste in den letzten vier Jahrhunderten* (Stuttgart: 1953.); Joseph RATZINGER, *Dienst an der Einheit. Zum Wesen und Auftrag des Petrusamtes* (Düsseldorf: Patmos, 1978.), Klaus SCHATZ, *Vaticanum I (1869-1870)*, sv. 3 u nizu: *Konziliengeschichte* (Paderborn - München - Wien - Zürich: Brandmüller, 1994.); Klaus SCHATZ, *Der päpstliche Primat. Seine Geschichte von der Ursprüngen bis zur Gegenwart* (Würzburg: Echter, 1990.)